

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง การศึกษาการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเป็นพ่อเลี้ยงบุตรโดยลำพังและการดำเนินชีวิต ศึกษาวิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของผู้เป็นพ่อ ศึกษาปัญหาของพ่อจากการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง และศึกษาผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูของพ่อโดยลำพัง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดรูปแบบของการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่

- เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา บทความ วารสาร หรือเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัว การดำเนินชีวิต จิตวิทยาครอบครัว บทบาทของชายและหญิง และการเลี้ยงดูบุตรในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (Single Parent)

- งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว การเลี้ยงดูบุตรของพ่อแม่ การเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (Single Parent) เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดแนวคิดในการศึกษา และใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบโครงสร้าง (Structure Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้เป็นพ่อที่ต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง (Single Father) จำนวน 13 ราย และบุตรที่อยู่ภายใต้การดูแล อบรมเลี้ยงดูของพ่อ จำนวน 14 ราย และแบบไม่มีโครงสร้าง (Un-structure Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้ด้านครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว จำนวน 1 ราย และนักวิชาการด้านครอบครัว จำนวน 1 ราย

1.3 การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย บรรยายภาพและลักษณะความเป็นอยู่ การพูดจา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับบุตร ในช่วงก่อนสัมภาษณ์ ขณะสัมภาษณ์ และภายหลังการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวม จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้สังเกตเข้าช่วยในการเก็บข้อมูล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling Procedures)

เพื่อให้การวิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ พ่อที่เลี้ยงบุตรโดยลำพังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้รู้ด้านครอบครัว เลี้ยงเดี่ยว และนักวิชาการด้านครอบครัว โดยเป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

2.1 พ่อที่เลี้ยงบุตรโดยลำพังในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 ราย ซึ่งแต่ละรายอาจจะมีบุตรมากกว่า 1 คนก็ได้ ต้องเลี้ยงบุตรโดยลำพัง ในเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อันมีสาเหตุมาจากการหย่าร้าง การแยกทางกัน และการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยด้วยโรคภัยของภรรยาซึ่งต้องเป็นแม่ของบุตร โดยปัจจุบันผู้เป็นพ่อยังไม่ได้ผ่านการสมรสหรืออยู่กินกับครอบครัวใหม่ พักอาศัยอยู่ด้วยกันระหว่างพ่อและบุตร หรืออาศัยอยู่รวมกันในรูปแบบครอบครัวขยาย โดยมีญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ด้วย

2.2 บุตร จำนวน 14 ราย ซึ่งอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของผู้เป็นพ่อเป็นหลัก และอาจจะได้รับการช่วยเหลือจากญาติ พี่น้องร่วมด้วย

รวมทั้งสิ้น 27 ราย

3. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้
 1. แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)
 2. แบบไม่มีโครงสร้าง (Un-structure Interview)
- แบบสังเกต (Observation)

การดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

- ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง และมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว มาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

- สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยจะต้องมีประเด็นโครงสร้างคำถามให้ครอบคลุมประเด็น ดังต่อไปนี้ คือ

1. ข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ อาชีพ อายุ รายได้ จำนวนบุตรทั้งหมด จำนวนบุตรที่รับผิดชอบเลี้ยงดู

2. ข้อมูลที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ สภาพและวิธีการดำเนินชีวิตของผู้เป็นพ่อที่ต้องเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง วิธีการเลี้ยงดูบุตรของพ่อ ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงดูบุตร และผลกระทบที่บุตรได้รับจากการเลี้ยงดูโดยพ่อเพียงฝ่ายเดียว

- นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และสำนวนภาษาในแบบสัมภาษณ์

- นำร่างแบบสัมภาษณ์ มาแก้ไขปรับปรุงตามที่อาจารย์ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง คือพ่อที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง นักวิชาการ และผู้รู้

- เรียบเรียง และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการปฏิบัติการภาคสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยดำเนินการ ดังนี้

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ โดยบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในเครื่องบันทึกเสียง หรือการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก หรือพูดสิ่งที่เห็นลงในเครื่องบันทึกเสียง

4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และกลุ่มเป้าหมายที่เราจะขอสัมภาษณ์

4.1.2 นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและแบบสังเกตที่ตรวจสอบ และแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

4.1.3 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต

4.1.4 นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.2 การจัดทำข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมไว้ไปจัดระบบตามขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

4.2.1 ถอดความจากการสัมภาษณ์ ที่ได้บันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญแยกตามประเด็นต่างๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตและวัตถุประสงค์

4.2.2 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญ ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตและวัตถุประสงค์

4.2.3 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา และจำแนกตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2.4 นำข้อมูลที่ตรวจสอบและจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา และวัตถุประสงค์

4.3 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธี ดังนี้

4.3.1 วิธีการสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodological Triangulation) โดยใช้เทคนิคต่างๆ หลายอย่าง พร้อมกันในการทำวิจัย เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร จะต้องทำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ในช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารหลักฐาน งานวิจัยในเรื่องเดียวกัน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะเข้าไปคลุกคลีกับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

4.3.2 วิธีการสามเส้าด้านเวลา (Time Triangulation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์บุคคล ในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันความถูกต้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย และทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาโดยการวิเคราะห์จากเนื้อหาซึ่งศึกษาโดยละเอียด คือนำข้อมูลเชิงคุณภาพได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้นผู้วิจัยจะตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดมาอย่างถูกต้องครบถ้วน หลากหลาย และเพียงพอสำหรับเรื่องที่วิจัย และนำไปวิเคราะห์ต่อไป

5.2 พิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล เช่นพิจารณาความสม่ำเสมอของข้อมูลที่ได้มา ใช้ในเวลาต่างกันแต่เรื่องเดียวกัน ซึ่งมีแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือจากนักวิชาการด้านครอบครัว ผู้รู้จากมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว พ่อที่เลี้ยงบุตรโดยลำพัง (Single Fathers) และแหล่งรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์